

1 מגן אברהם סימן סח

האר"י ז"ל לא היה אומר פיוטים ופזמונים אלא מה שסדרו הראשונים כגון הקלירי שנתקנו ע"ד האמת, אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד מה שנזכר בגמרא שוה לכל (הכוונות) וז"ל הגמרא ירושלמי אע"פ ששלחנו לכם סדר התפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם עכ"ל

2 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן לג

דכל הנוסחאות הם שוין לקיום מצות התפלה ולהקדושה ויש לכל נוסח מקור על כל תיבה ותיבה, בין ע"פ הנגלה בין ע"פ הנסתר

3 שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן טו

הנה כבר גליתי דעתי לכל העומדים לפני כי כך קבלתי מרבותי זצ"ל, והם מורי הגאון חסיד שבכהונה מו"ה נתן אדליר זצ"ל והגאון רבן של כל בני הגולה הפלאה ז"ל אשר מימיהם שתיית ת"ל וממקורם חצבתי, כי כל הנוסחאות שוות זו כזו וכל שיש בזו יש בזו אלא שאין אתנו יודע עד מה, ואנו מתפללין ע"ד מתקני תפלות ונוסחאות הללו כי כולם לדבר א' נתכונו, כמו סגנון אחד לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסגנון אחד [סנהדרין פ"ט ע"א] כי כל נוסחא ונוסחא אינה אלא סגנון אחד משונה מחברתה אבל הם עולים למקום אחד, וכשבא נר האלקים האר"י זצ"ל ואיזן וחיקר ותיקן כי הוא ידע תוכן הדברים, הוא העמיד בסידורו כל דבר על מכונו וגילה תעלומות של הנוסחא ההיא הספרדית יען כי היה ספרדי ואילו הוא היה אשכנזי או היה נמצא באשכנזים איש כמוהו היה עושה כיוצא בזה בסידור אשכנזי, ועתה בדורות האחרונים הבאים בסוד ה' די להם שמבינים דברי האר"י זצ"ל אבל אין אתנו יודע להוציא כן מנוסח אשכנזי ע"כ טוב להם להתפלל מסידור ספרדים שנרשם שם מקום ההיכלות והיחודים ע"פ האר"י ז"ל ומה +נדצ"ל: ממה+ שיתפללו אשכנזי אע"פ שגם שם נרמז הכל והמתפלל על דעת המתקן הנוסחא ההיא עד מהרה ירוץ דברו ומ"מ נוח להם להתפלל מה שמבינים ממה שמתפלל ע"ד המתקן, וע"כ מורי הגאון החסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלער זצ"ל הוא בעצמו עבר לפני התיבה והתפלל ספרדי בסידור האר"י זצ"ל וכן מורי הגאון בעל הפלאה זצ"ל כי רק אך המה התפללו בנוסח האר"י ושום אחד מהאנשים המצורפים להמנין לא התפללו כי אם אשכנזי, ואפילו בנו הגאון בעל מחנה לוי זצ"ל לא שינה נוסחת אשכנזי ומיד אחר פטירת אביו הגאון זצ"ל ביטל הכנסת שלו והתפלל בבהכ"נ של קהל בפפ"מ והוא דבר מפורסם וידוע, והכל מטעם כי מי שאינו יודע עד מה אין לו לשנות נוסחתינו כמצווה עלינו במג"א רס"י ס"ח בשם ירושלמי ושכן כתב האר"י עצמו, והיוצא מדברינו שהמתפללים ספרדיים מסתמא באו בסוד ה' ונכנסו בסתר המדרגה ויודעים מה שאומרים יפה עשו, ומי שלא הגיע לכך כגון אנחנו מה שאנו מתפללין ע"ד מתקני תפלות נוסחי אשכנזי גם תפלתנו נשמעת, אבל אין לומר שתפלה זו משונה....

4 שו"ת דברי חיים אורח חיים חלק ב סימן ח

מה ששאל מעלת כ"ת אם רשאי לשנות נוסח אשכנזי ולאחוז בנוסח האר"י ז"ל כי בחתם סופר [סי' ט"ו ה'ב'] מבואר דהאר"י ז"ל עשה הכוונות בשביל שהי' ספרדי אבל גם בנוסח אשכנזי מרומזין הסודות:

תשובה הן אמת דגם בנוסח אשכנזי הוא על פי סוד וכמו שמבואר בדברי האר"י הקדוש כוונתו על נוסח אשכנזי כמו בקדיש יעו"ש [שער הכוונות ריש דרוש תפלת שחרית י"ז ע"א] אך הכוונות והנוסח שבסידור מהאר"י ז"ל אינו כולו נוסח ספרד כידוע למעיין בספרי נוסחאות המדוייקות להאר"י ז"ל וסידורי ספרד בכמה מקומות משונה מנוסח האר"י ז"ל. וזה לשון משנת חסידים ז"ל בהקדמתו קודם תפילת ערבית ואין לשנות מנהג אבות בעיקר התפלה לפי שחלוקי מנהגים באו מחילוק שורש הנשמות לכל מנהג יש לו שורש מסילה שמורה לו למעלה להעלותו ואין אדם נוגע במוכן לחבירו ואם לא ידע אם בנפשו הוא המנהג שתפסו אבותיו נוח לו שיתנהג במנהג המובחר שקבל הרח"ו כוונותיו עליו מהאר"י זלה"ה שרובו הוא על סדר תפלת הספרדים לתקן תיקון הצריך למעלה עכ"ל

סוף דבר דזה הכלל לפי דברי משנת חסידים דראוי לכל אחד להחזיק במנהג אבותיו כי מסתמא המה מאותו השבט שאותו נוסח התפילה בשער הזה ולכן רבותינו האשכנזים בעלי תוס' וגדולי הקדמונים שהחזיקו במנהג אבותיהם שמסתמא זה השער שלהם כפי נוסח האשכנזים ורק המשנת חסידים והאר"י ז"ל חדשו דמי שלא ידע בנפשו את שורש שלו מאותו הנוסח ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל והיינו בודאי שאין דבריו עם המוני ופשוטי עם שהם מתפללים לתומם ואין יודעים בנפשם כלל ורק דבריו כנגד גדולי הצדיקים שהם יודעים שרשם ולכן אמר שמי שאינו יודע שנפשו משורש הנוסחא שמתפללים בארצם ראוי שיבחר נוסח האר"י ז"ל כי לפעמים יש נפשות מעורבות משבט לשבט כידוע לידועי חן ולזה אם אין ברור לו שנפשו משורש שמתפללים במקומו יחזיק בנוסח האר"י ז"ל:

אך בבוא האר"י הקדוש והכין שער הכולל לכל מי שהוא משבט שהיה והי' מתקן נוסח תפילת האר"י ז"ל ולכן כתב משנת חסידים דמי שלא ידע שורש נפשו יתפלל בנוסח האר"י ז"ל: ....סיפר בשבחו וכמה גאונים קדמונים שהעידו שמן השמים נשלח

5 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ב סימן כט

מה ששמע כתר"ה בשמי שאמרתי שאם הש"צ שמתפלל בעצמו בנוסח ספרד ויורד לפני התיבה במקום שהצבור מתפלל בנוסח אשכנז ולהיפוך, צריך גם כשמתפלל בלחש להתפלל בנוסח המקום שמתפללים הצבור משום שטעם שהש"צ מתפלל בלחש הוא כדי שיסדיר תפלתו ולא יכשל בלשונו כשיתפלל בקול רם לפני הצבור הוא אמת

6 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ב סימן כד

בדבר שאביך הוא ממשפחה של החסידים שמתפללים בנוסח שקורין אותה נוסח ספרד אבל מכיון שאביך גר במקום שמתפללים בנוסח אשכנז וגם למדת בילדותך להתפלל בנוסח אשכנז משום שכן למדו שם ולא רצה אביך לבלבל אותך ועתה שגדלת מסופק אתה אולי אתה מחוייב לחזור ולהתפלל בנוסח ספרד שמתפלל אביך או אתה מחוייב להשאר להתפלל בנוסח אשכנז שהורגלת. הנה ידוע שכל אנשי פולין ואונגארן ורוסלאנד לבד מקומות הרחוקים קרים וקאווקאז וכדומה הם בני אשכנז אף החסידים ועד שנתפשטה שיטת החסידות התפללו כולם בנוסח אשכנז אך אח"כ התחילו ראשי החסידים להנהיג להתפלל בנוסח אחר באיזה שינויים. ונמצא שאין להחשיב שינוי מנהג מה שהתחלת להתפלל נוסח אשכנז אף שאביך ועוד ב' וג' דורות התחילו להתפלל בנוסח החדש, שהרי אדרבה הם שינו מנהג אבותיהם ורבותינו אדירי עולם חכמי צרפת ואשכנז. ואין ידוע טעם ברור במה שהתירו לשנות נוסח הקבוע נגד הירושלמי שהביא המג"א ר"ס ס"ח, כי מה שיש אומרים שנוסח ספרד הוא נוסח כללי למי שאינו יודע שבטו עיין בחת"ס או"ח סימן ט"ז שבטל סברא זו. וגם לבד זה הא הנוסח שמתפלל אין נוסח ספרד שהעתיק הרמב"ם דברוב הדברים הוא כנוסח אשכנז ורק באיזה מקומות שינו ונמצא שאין הנוסח לא כנוסח אשכנז ולא כנוסח ספרד. אבל עיין באשל אברהם שדחק בכל השינויים ליתן טעם ונתן כלל שלהוסיף לא נחשב שינוי, וכלל זה לא נראה כי מאין לו דבסברא א"א לומר זה דלפעמים המוסיף גורע. עכ"פ אין אנו מערערים על אלו ששינו כי ודאי היה להם טעם שרשאי לשנות בזה. אבל כשאחד רוצה לחזור ולהתפלל נוסח אשכנז שהוא נוסח אבותינו ורבותינו ודאי רשאי שהרי חוזר לקדמותו.

7 שו"ת אגרות משה חלק או"ח ג סימן ה

בענין שינוי הברות אם יכולים לשנות או לא כ"ג טבת תשכ"ט. מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א, רב במילוואקי.

הנה בדבר שינוי הברות בין אנשי אשכנז ובין אנשי ספרד, ודאי אין לשנות מהברה של אבותינו שהיו קורין בהברה זו אלפי שנים, לא מבעיא אם נימא שהוא גם מחלוקת לדינא איך לקרות שודאי אין לנו לשנות, דהרי לבני אשכנז אינו אמת כהברה הספרדית, ובפרט שבני אשכנז היו הרוב בכל הדורות, אלא אף אם נימא כדמסתבר שליכא פלוגתא לדינא ושניהם היו כשרין לדינא, דהא לכאורה מוכרחין לומר כן דקריאת חליצה היא נקרא בלה"ק דוקא ואם היבם והיבמה אין יכולין לקרא מעכבת הקריאה דאף באינה יכולה לקרא לא אבה בנשימה אחת מעכבת כדאיאת ביבמות דף ק"ו לגירסת הרי"ף ופסק כן הרמב"ם פ"ד מחליצה ה"ד ונמצא שנצטרך ללמד את האשה שתוכל לקרא בכל ההברות, דאל"כ נמצא שחליצות דשל הספרדים פסולות לדין וחליצות שלנו פסול להספרדים שלא מצינו דבר כזה, ולכן משמע ששתי ההברות... והוא מוכרח דהא הברות משונות במקצת איכא גם בהברה אשכנזית גופא בין מדינות שונות כמו הברת אנשי ליטא והברת אנשי פולין והברת אנשי אונגארן שכולנו בני אשכנז שאין לומר כלל שגם מתחלה היו בהברות מיוחדות אלא שיש איזה שבושים במקום אחד שנעשה ברוב הימים מצד הברת אנשי המדינה בלשונם שנמשך ממילא גם על הברה של לה"ק.... ולכן ברור שבמקומותינו שמתפללין בהברה אשכנזית וכן אומרים בכל הברכות וקורין בתורה אסור לשנות להברה ספרדית וממילא צריך ללמד במדינותינו עם התלמידים לקרא בהברה אשכנזית.

8 שו"ת פסקי עוזיאל בשאלות הזמן סימן א

ועתה נהדר אנפין לברר ולדון אם יש בשנוי המבטאים משום אל תטוש תורת אמך או שאל אביך ויגדך שזהו יסוד כל תורת המנהגים, ולע"ד נראה שאין בזה כל צד אסור משום דמנהג זה עיקרו אינו דבר אסור וכמו שהוכחנו לעיל מדין קרא ולא דקדק באותיותיה יצא הרי שגם במקום שנהגו במבטא זה או אחר לא החמירו בו לומר שאם קרא את שמע במבטא אחר ושלא בדקדוק שלא יצא ידי חובתו, וכיון שכן אין בבוטול מנהג זה משום אל תטוש תורת אמך וכן כתב מהרשד"ם ז"ל בתשובותיו (או"ח סי' לה): לא מצאנו ולא ראינו שאין לשנות מנהג אבותינו כי אם בדבר שיש בו נדנוד אסור.... אבל כי האי גוונא (לשנות נוסח תפלת האשכנזים ולהתפלל בנוסח הספרדים) דליכא צד אסור כלל ועיקר ולא הרחקת עבירה בהא פשיטא דלא שייך ביה משום אל תטוש תורת.... מה יעשה הדור הצעיר שהתחנך בבתי ספר שבארץ ובגולה המלמדים כל למודיהם בשפת קדשנו במבטא ספרדי

Contemporary Conundrums